

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на **ЮЛИЯНА СТЕФАНОВА УЗАНИЧЕВА** на тема: **„СТРАТЕГИИ НА ЕЗИКОВА АГРЕСИЯ В ПАРЛАМЕНТАРНАТА РЕЧ НА БЪЛГАРИЯ И УКРАИНА”** за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ в областта на *Хуманитарните науки*, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма *Славянски езици (украински език)* с научен ръководител **доц. д-р Албена Проданова Стаменова**

от **проф. дфн Донка Иванова Александрова – Бубняк**, хон. преподавател в катедра „Реторика”, Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”, София, определена съгласно Заповед на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски” № РД 38-124 / 27.02 2020 г. и на основание на решение на Факултетния съвет на Факултета по славянски филологии (Протокол № 02 от 11.02.2020 г.) за член на Научното жури във връзка със защитата на **Юлияна Стефанова Узаничева**, редовен докторант по професионално направление 2.1.Филология (Славянски езици-Украински език) за присъждане на образователната и научна степен „доктор”.

1. Информация за дисертанта

Докторантката Юлияна Стефанова Узаничева е завършила бакалавърска и магистърска степен по специалността Славянска филология, Направление Украинистика (1998 – 2003). Професионалният ѝ опит включва длъжностите „репортер и редактор” във вестник „Стандарт”; „програмист аналитик” в Уникредит Булбанк; Главен експерт в отдел „Връзки с обществеността и протокол“ на Държавен фонд „Земеделие“ и др. Очевидно работата ѝ като журналист и представител на държавната администрация са

усъвършенствали възможностите на дисертантката за аналитично мислене и способността ѝ да моделира мащабно вижданията си по конкретен проблем. Доказателство за това са както самият дисертационен труд, така и публикациите ѝ в научната периодика. Авторката е привлечена от болезнено актуални теми в политическия живот на България и Украйна, откривайки чрез сравнителния анализ множество сходни, но и типично национални черти: „синдрома подчинен език”, национализма като генератор на езикова агресия, популизма, женската и мъжката езикова агресия и др. Натрупаният професионален и житейски опит са дали възможност на авторката да изследва страстно, но едновременно с това обективно поставения проблем за езиковата агресия в политическата действителност на двете страни.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертацията е много добре структурирана и се състои от увод, четири глави, заключение, две приложения и библиография в общ обем от 265 страници. Представена е респектираща по обем и съдържание научна библиография, която съдържа 212 печатни източника на кирилица и латиница (български, украински, руски и английски) плюс корпус с 27 електронни ресурса. Двете приложения съдържат данните от анкетите за нагласите на избирателите спрямо агресивната реч и поведение, както и цитати от изказвания на политици от българския и украинския парламент, които дават убедителна илюстрация на теоретическите изводи. Авторката обособява релефно и аргументирано обекта, предмета, научната цел, използваната методология и задачите на научното изследване. Трудът се отличава със систематично изложение, което показва задълбочените познания на докторантката за проблема в научната литература, както и нейните практически умения при анализа на политическата комуникация в двете страни. Дисертацията е ценно научно изследване, което за **първи път прави цялостен сравнителен анализ на агресивния политически език в България и Украйна**. За целта авторката използва интердисциплинарен подход, който се основава на инструментариум и понятиен апарат от

историята и развитието на политическите езици на двата народа, (лингвистиката, социологията, психологията, изкуствознанието и пр.). Добро впечатление оставя краткият „речник” на ключовите понятия в изследването.

В Първа глава: **”Език, политика и агресия”** Юлиана Стефанова Узаничева представя общата теоретична рамка на дисертацията като изследва родовата връзка между власт, политика и език. „Триумvirатът: власт – политика - реч” е обект на изследване с хилядолетна история (от древните софисти, Платон, Аристотел, Цицерон – до наши дни. Но едва през последните десетилетия с краха на комунистическата идеология и т.н. „демократични революции” в бившия соц-лагер нарасна интересът към ролята на политическия език за създаване на „речева реалност”. Авторката за първи път анализира в компаративен план същността и ролята на агресивната парламентарна реч в България и Украйна. Дисертацията е задълбочено и зряло научно изследване на този важен езиково-социален проблем, което показва нейните отлични теоретични познания и практическия ѝ рефлекс в оценката на политическите събития и ролята на политическата реч при вземане на съдбовните за обществото решения. Правилно е избран четиригодишен период (2014-2018гг.) поради неговата наситеност с публични събития – първите масови протести в България и Майдана в Украйна. Задълбоченото познаване на речевата практика, както и на фундаменталните (в исторически и съвременен план научни трудове, посветени на агресията), позволяват на авторката да достигне до убедителни определения и изводи за същността на агресията, нейната политическа форма и видове, целенасочена принадлежност към „черния пиар”. Убедително звучи изводът, че първата вълна на „емоционалните идеалисти” постепенно преминава към „театрализирането” и „хапривата ирония и сарказъм”, т.е. спонтанното прилагане на агресията преминава в овладян комуникативно – професионален ефект.

Втората глава на труда е посветена на агресията в българската политическа комуникация след Прехода (1989 г.) и главно 2014-2018 гг. Авторката съсредоточава вниманието си върху два основни проблема (двата раздела на главата): политическото говорене и агресията от края на ХХ и началото на ХХІ век и периода 2014-2018 гг. Търсят се отговори на въпросите: Какво предизвиква политическата агресия и как тя се проявява в българската езикова среда. Авторката ги открива в парламентарните дебати и публикациите, съдържащи речи или отзиви за тях. Специално внимание е

отделено на агресията в социалните мрежи и констатацията, че президентът Доналд Тръмп пръв от държавните лидери въвежда агресивното говорене в социалните мрежи. В хода на анализа авторката разграничава „агресивното“ от „обидното“ говорене и характеризира най-важните разновидности на тези типове реч. Може да се оспори твърдението, че „в устната реч всичко е спонтанно“. Достатъчно е да се вгледаме в проявите на Волен Сидеров, за да се убедим, че „агресивната спонтанност“ често не е спонтанна, а артистично наиграна... Вярно и добре аргументирано е представен фактът, че през 2017-2018 г. украинският парламент „оперира в режим на перманентен политически скандал“. Авторката открива основната причина за езиковата агресия в популизма и демократичните промени след Прехода. Агресивното говорене се превръща в „партийна политика“ заменяйки мълчаливото съгласие с партийното и държавно ръководство от предходния тоталитарен период. Една от основните причини за агресивния език според авторката е национализмът (реновиран в българската действителност и перманентно присъстващ в украинската история). И тук, както и в другите глави авторката се стреми към изчерпателност в анализа на конкретните прояви на езиковата агресия (обидна лексика, флората и фауната в политиката, „Ти говоренето), военните термини (а защо не и спортната тематика в позицията на победителя?) Особено внимание заслужава авторският анализ на женската и мъжката езикова агресия съответно в българския и украинския парламент.

Трета глава е посветена на **„Езиковата агресия в украинската политическа среда“**. Авторката разкрива една твърде сходна, но и същевременно уникална политико-социална действителност, в която подобно на положението в България старото упорито не иска да си отиде, а новото няма необходимите сили и средства да се наложи. Доказателство за тази констатация е отказът на политолози, журналисти и учени да отговарят на въпроси за езиковата агресия – на поканата на авторката се е отзовал само един и то – анонимно...Авторката имплицитно внушава извода за наличието на страх в обществото от свободно изразяване на мнение или zlepоставяне на видни политически фигури...След общите характеристики на политическото говорене в Украйна авторката въвежда термина „синдром на подчинения език“, който се различава от билингвизма и диглосията. Явлението на „подчинения език“ придобива такава обществена сила, че става причина да пребият българин за това, че говорел руски език...”Синдромът на подчинения език“ (украински спрямо руски и обратно след промените, словашки спрямо чешки, белоруски, молдовски и пр.) произтича според авторката в резултат от „Социалистическата империя – СССР“. Познавайки в известна степен украинската и грузинската литература смятам, че темпераментната защита на

украинската самобитност и влиянието на руската култура в Украйна са преувеличени. Същото се отнася и за белоруски, молдовски, грузински и пр., които според авторката са маргинализирани. В същото време ако целите и предметът на изследване позволяваха на авторката по-задълбочено да анализира своето твърдение, може би и изводът ѝ, че: „Украинците столетия живеят в условията на потисничество, етническо обезличаване, денационализиране, културно маргинализиране и езиково асимилиране на държавната машина на Руската империя и СССР” – би звучал по-убедително. Юлияна Узаничева разграничава аргументирано „обекта и адресата” на езиковата агресия при което провежда примери от парламентарната дейност на украински депутати – побой, димки, снимки и пр. Проникновено и убедително се възприемат видовете езикова агресия (военната терминология, димките, описанията на побоищата в парламента, анализите на речите на украинските депутати.

В Четвърта глава - „**Стратегии на езикова агресия и отражението им върху нагласите на избирателите в България и Украйна**” - докторантката разграничава „обекта”и „адресата”на езиковата агресия. Тази двойственост на езиковата агресия е продиктувана от двойния адресат на речевото влияние – политическия опонент и аудиторията на електората. Авторката със съжаление констатира, че съдържателната страна в полемичния диалог отсъства – вместо спорове за политически тези агресията е насочена към личностни качества или недостатъци в поведението на опонентите. Парламентарните дебати се израждат единствено в полемични двубои (словесни войни), при които и в двата национални парламента се използват три основни стратегии на езиковата агресия: „скандалите”, „провокациите” и „манипулациите”. Определенията и приложенията на конкретните стратегии са убедителни и отговарят на реалното състояние на нещата в България и Украйна. Единствено определението на „манипулацията”, която в преобладаващата литература по политическа комуникация се изяснява като най-общото понятие за целенасочено влияние буди у мене възражение. Заслужава адмирация обаче творческото отношение на авторката към липсата на емпирични изследвания за това „до каква степен начинът на говорене на политиците влияе върху това как те биват възприемани от електората” и „каква част от хората биха оттеглили доверието си от политик, който прилага езикова или физическа агресия” – тези въпроси са в основата на собствената анкета на авторката (Приложение №2 на Дисертацията).

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Първо: Дисертацията разработва модел на сравнителен интердисциплинарен анализ на езиковата агресия в парламентарната практика на България и Украйна, който е пръв по рода си в специализираната литература – доказателство за високата научна приложимост на това изследване.

Второ: Дисертационният труд предлага теоретични модели и практически решения, които имат приносен характер: Направен е обширен и много компетентен научен анализ на езиковата агресия като обществено значим проблем: разгледани са многобройни определения и класификация на езиковата агресия в условията на новите кризи в световен мащаб и историята на проблема.

Трето: В дисертацията е представена речевата практика на български и украински парламентаристи в периода на т.н. Преход - теоретично се анализират и осмислят видовете стратегии на езиковата агресия: политическия скандал, провокациите и манипулациите.

Четвърто: Дисертацията е обстойно и задълбочено научно изследване, което заслужава да бъде публикувано, за да намери своята широка читателска публика.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантката Юлиана Стефанова Узаничева е представила четири научни статии, две от които са публикувани в Алманах „Българска украинистика” и Сборник с доклад от докторантски изследвания, а другите две са приети за печат в сп. „Българска реч”. Тези публикации отразяват важни аспекти от дисертационния труд, които се отнасят до езиковата агресия в политическата комуникация и отразяват високата професионална компетентност на авторката, нейните теоретични и практически познания, уменията ѝ за предлагане на конкретни решения в областта на езиковата агресия.

5. Оценка на автореферата: Авторефератът коректно отразява дисертационния труд - неговата структура и съдържание, обекта и предмета на научния анализ, научните цели и задачи, използваната

интердисциплинарна методология, получените научни резултати и научни приноси.

6. Критични бележки и препоръки:Основната ми критична препоръка е свързана с натежаващата на места идеологическа пристрастност в анализа. Научният анализ ни задължава да бъдем обективни и да надскочим собствените си предпочитания в оценките и формулировките.

7. Заключение: Като изхождам от задълбочените познания на докторантката по един актуален и значим обществен проблем, който се отнася до езиковата агресия в политическата комуникация, много доброто дефиниране на научните цели и задачи и постигнатите научни резултати в една интердисциплинарна област – агресивната политическата реч в период на мащабни социални промени, изложените теоретични хипотези, ясният език и стил на изложението, **напълно убедено препоръчвам на членовете на научното жури да присъдят образователната и научна степен "доктор" на дисертантката Юлияна Стефанова Узаничева с научен ръководител доц. д-р Албена Проданова Стаменова.**

Подпис:

Проф.дфн Донка Александрова

София,

15 май 2020 г.